

ความสำคัญของวรรณกรรมพหุวัฒนธรรมสำหรับเยาวชนไทย

มุกกรีน วิโรจน์ชูฉัตร*

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์

วันที่รับบทความ 28 กรกฎาคม พ.ศ.2564

วันที่แก้ไขบทความ 27 สิงหาคม พ.ศ.2564

วันที่ตอบรับบทความ 7 กันยายน พ.ศ.2564

บทคัดย่อ

บทความนี้มีจุดมุ่งหมายที่จะนำเสนอความหมายและความเป็นมาของวรรณกรรมพหุวัฒนธรรม ซึ่งเป็นประเภทของวรรณกรรมที่บอกเล่าเรื่องราวของกลุ่มวัฒนธรรมหลากหลายที่มีใช้กลุ่มอำนาจหลักในสังคม เช่น กลุ่มคนผิวสีที่อยู่ท่ามกลางคนผิวขาวในประเทศสหรัฐอเมริกา โดยมุ่งหวังที่จะเน้นย้ำให้เห็นถึงความสำคัญของวรรณกรรมประเภทนี้ซึ่งสามารถนำมาใช้เป็นเครื่องมืออันทรงพลังที่จะช่วยให้เด็กและเยาวชนเรียนรู้และยอมรับความหลากหลายในสังคม เพราะการนำเสนอภาพของเด็กและเยาวชนจากกลุ่มวัฒนธรรมที่มีใช้กลุ่มอำนาจหลักในวรรณกรรมนั้น ไม่เพียงแต่ช่วยให้เด็กและเยาวชนในกลุ่มอำนาจหลักมีความเข้าใจ ยอมรับ และให้เกียรติเพื่อนร่วมชาติที่อาจจะมีความแตกต่างแตกต่างไปจากตน แต่ยังช่วยให้เด็กและเยาวชนจากกลุ่มวัฒนธรรมนอกกลุ่มอำนาจหลักรู้สึกได้ว่าพวกเขาได้รับการยอมรับ และมีตัวตนอยู่ในสังคมเช่นกัน อย่างไรก็ตาม เป็นที่น่าเสียดายว่าวรรณกรรมเยาวชนไทยที่สามารถเอ่ยอ้างถึงว่าเป็นวรรณกรรมพหุวัฒนธรรมนั้นยังมีจำนวนน้อยมากหากเทียบกับจำนวนกลุ่มวัฒนธรรมที่มีอยู่อย่างหลากหลายในสังคมไทย และจำนวนวรรณกรรมน้อยนี้ที่มีอยู่นั้นก็น้อยเรื่องมากที่ช่วยผลักดันให้เยาวชนตระหนักถึงการมีส่วนร่วมในการเปลี่ยนแปลงสังคมให้ดีขึ้น บทความนี้จึงมุ่งที่จะเรียกร้องให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับการผลิตวรรณกรรมให้ความสนใจกับการสร้างสรรค์วรรณกรรมพหุวัฒนธรรมที่ทรงคุณค่าเพื่อที่จะสามารถนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการสร้างพลังให้กับเยาวชนของชาติสืบต่อไป

คำสำคัญ: วรรณกรรมพหุวัฒนธรรม, วรรณกรรมเด็กและเยาวชน, กลุ่มวัฒนธรรม, ความหลากหลาย

* ผู้รับผิดชอบบทความ: mukkarin.wi@vru.ac.th

Importance of Multicultural Literature for Young Thai Readers

Mukkarin Wirojchoochut*

Faculty of Humanities and Social Sciences, Valaya Alongkorn Rajabhat University
under the Royal Patronage

Received 28 July 2021

Received in revised 27 August 2021

Accepted 7 September 2021

Abstract

This article aims to introduce multicultural literature as a genre of literature that tells the stories of culturally diverse groups that are dominated by more dominant groups (like people of color in the context of the White majority in the United States of America), in terms of its definition and historical background in order to emphasize its crucial role in empowering young readers to better understand and embrace the diversity in their societies. Books that depict culturally diverse groups in Thailand can be used as critical tools to help Thai youths better understand their culturally different compatriots. At the same time, these tools allow youngsters from specific cultural groups to see themselves in the books they read. Unfortunately, there are only a small number of books that can be referred to as multicultural literature when compared to the culturally diverse groups in the country. Moreover, among this small number of books, few of them empower young people and have them critically engage in social change. This article also calls attention to all the people who are involved in publishing books for young people and have them pay more attention to the production of high-value multicultural literature so that more tools to empower our children and youths to take action for social justice are available.

Keywords: Multicultural literature, Children's and young adult literature, Cultural groups, Diversity

* Corresponding author: mukkarin.wi@vru.ac.th

DOI: 10.14456/tujournal.2022.13

บทนำ

ย้อนกลับไปเมื่อปี ค.ศ. 1903 นักเรียกร้องสิทธิเพื่อคนผิวสีชาวอเมริกันนาม W. E. B. Du Bois ได้กล่าวไว้ว่า “The problem of the 20th century is the problem of the color-line — the relation of the darker to the lighter races of men in Asia and Africa, in America and the islands of the sea.” (Du Bois, 2007, p.15) คำทำนายของ Du Bois ปรากฏเป็นจริงเมื่อการเหยียดผิวได้ดำเนินไปอย่างต่อเนื่องทั่วโลกตลอดช่วงศตวรรษที่ 20 ที่ผ่านมา อย่างไรก็ตาม Du Bois คงคิดไม่ถึงว่าเส้นแบ่งสีผิวที่เขาได้กล่าวไว้เมื่อร้อยกว่าปีที่แล้วจะยังคงเป็นปัญหาสำคัญของโลกใบนี้ในยุคสหัสวรรษใหม่ Du Bois คงจะเศร้าใจไม่น้อยหากเขาได้รับรู้เหตุการณ์การเสียชีวิตของ Michael Brown, Eric Garner, George Floyd และชาวอเมริกันเชื้อสายแอฟริกัน (African Americans) อีกมากมายหลายคนที่ต้องจบชีวิตลงเพราะผิวสีของพวกเขา เป็นฉนวนเหตุ Du Bois คงจะเศร้าใจยิ่งขึ้นไปอีกเมื่อรู้ว่าการระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา (COVID-19) ตั้งแต่ปลายปี พ.ศ. 2562 ที่ผ่านยังนำมาซึ่งกระแสเกลียดชัง ความกลัว และทำร้ายร่างกายคนเอเชียในบางพื้นที่ของโลก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเทศสหรัฐอเมริกา ซึ่งชาวเอเชียและหมู่เกาะแปซิฟิกมีสถิติถูกทำร้ายมากขึ้นเพราะถูกกล่าวหาว่าเป็นต้นตอของการระบาดของโรค ในความเป็นจริงแล้วนั้น กระแสความเกลียดชังคนเชื้อสายเอเชียและหมู่เกาะแปซิฟิกไม่ได้เพิ่งมาเกิดขึ้นในช่วงที่เกิดการระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา แต่การเหยียดเชื้อชาติมันได้ฝังรากลึกมานานมากแล้วในสังคมอเมริกันซึ่งดูเหมือนจะเป็นดินแดนแห่งเสรีภาพและความหลากหลายของโลก แต่สังคมแห่งความหลากหลายนี้กลับเป็นสังคมที่มีปัญหาเรื่องการเหยียดเชื้อชาติที่รุนแรงมากที่สุดแห่งหนึ่งของโลกนับตั้งแต่อดีตจวบจนถึงปัจจุบัน และอาจจะเป็นอย่างนี้ต่อไปอีกตราบนานเท่านาน

แม้ว่าคนไทยไม่ได้มองเชื้อชาติ (race) ในลักษณะของความสัมพันธ์เชิงอำนาจ (power relations) เพราะไม่เคยประสบความขัดแย้งทางด้านเชื้อชาติหรือสีผิวอย่างรุนแรงดังเช่นในประเทศสหรัฐอเมริกาและอีกหลายประเทศในโลก แต่ความแตกต่างของชาติพันธุ์ (ethnicity) ที่หลากหลายในประเทศก็เป็นประเด็นสำคัญอยู่ไม่น้อย เพราะมันมีส่วนสร้างให้ประเทศไทยมีรูปร่างหน้าตาอย่างเป็นอยู่ทุกวันนี้ ชาติพันธุ์ซึ่งถูกกำหนดโดยประวัติศาสตร์และการเมืองเป็นสิ่งที่แบ่งแยกผู้คนในสังคมไทยออกจากกันตามวัฒนธรรมที่มีร่วมกันของแต่ละกลุ่ม อาจกล่าวได้ว่าความแตกต่างทางชาติพันธุ์ในสังคมไทยก็มีความละม้ายคล้ายคลึงกับความแตกต่างทางเชื้อชาติสีผิวในสหรัฐอเมริกาในข้อที่ว่ามันเป็นตัวการที่ก่อให้เกิดความเหลื่อมล้ำไม่เท่าเทียมในสังคมไทยมาช้านานแล้ว

สังคมโลกทุกวันนี้มีความหลากหลายและเชื่อมโยงกันมากขึ้น วรรณกรรมเด็กและเยาวชน (children's and young adult literature) ถือเป็นเครื่องมือที่ทรงประสิทธิภาพอย่างหนึ่งที่สามารถนำมาใช้เป็นสื่อให้เด็กและเยาวชนเรียนรู้และยอมรับความหลากหลายในสังคม ทั้งนี้การนำเสนอภาพของเด็กและเยาวชนจากกลุ่มวัฒนธรรมที่หลากหลายนั้นไม่เพียงแต่จะช่วยให้เด็กและ

เยาวชนจากกลุ่มอำนาจหลัก (dominant group) มีความเข้าใจ ยอมรับ และให้เกียรติผู้ที่แตกต่างกันไปจากตนเท่านั้น แต่ยังช่วยให้เด็กและเยาวชนจากกลุ่มวัฒนธรรมที่มีไขกลุ่มอำนาจหลัก (non-dominant group) รู้สึกได้ว่าพวกเขาก็มีตัวตนและได้รับการยอมรับในสังคมเช่นกัน ซึ่งย่อมส่งผลให้พวกเขารู้สึกภาคภูมิใจในกลุ่มวัฒนธรรมของตนเอง

นักวิชาการในแวดวงวรรณกรรมเด็กและเยาวชน เช่น Bishop (1990) และ Botelho และ Rudman (2009) มักจะเน้นย้ำให้เห็นถึงความสำคัญของการนำเสนอความหลากหลายในวรรณกรรมที่เขียนขึ้นสำหรับเด็กและเยาวชนโดยใช้อุปลักษณ์กระจก หน้าต่าง และประตู (metaphor of mirrors, windows, and doors) อุปลักษณ์ดังกล่าวมีแนวคิดที่ว่าเด็ก ๆ ต้องการกระจกที่สามารถสะท้อนให้พวกเขาเห็นตัวเองและสังคมของพวกเขา นอกจากนี้พวกเขายังต้องการหน้าต่างที่จะสามารถมองออกไปเห็นกลุ่มวัฒนธรรมที่หลากหลายนอกเหนือไปจากสังคมของพวกเขาเอง ประตูคือหนทางที่จะช่วยนำพาพวกเขาออกไปสู่โลกภายนอก ที่ซึ่งพวกเขาจะสามารถสร้างสัมพันธภาพกับเพื่อน ๆ ต่างกลุ่มวัฒนธรรมที่พวกเขาได้เห็นและเรียนรู้ผ่านทางหน้าต่าง ด้วยโลกของเราในทุกวันนี้เต็มไปด้วยความหลากหลาย วรรณกรรมที่นำเสนอภาพความหลากหลายของกลุ่มวัฒนธรรมต่าง ๆ ในสังคมจึงมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งที่จะช่วยให้เด็กและเยาวชนเข้าใจเพื่อนร่วมโลกที่มีความแตกต่างไปจากพวกเขา และในขณะเดียวกันวรรณกรรมเหล่านี้ยังช่วยให้เด็กและเยาวชนที่มาจากกลุ่มวัฒนธรรมต่าง ๆ ได้เห็นตัวเองในหนังสือที่พวกเขาอ่าน จึงถือเป็นเรื่องที่สำคัญอย่างยิ่งที่เด็กและเยาวชนทั่วโลก รวมทั้งในประเทศไทยจะได้เรียนรู้ เข้าใจ และยอมรับความหลากหลายในสังคม

สหรัฐอเมริกาได้ชื่อว่าเป็นสังคมพหุวัฒนธรรมที่ใหญ่โตแห่งหนึ่งของโลกด้วยความหลากหลายของผู้คนในประเทศ แต่ปัญหาการเหยียดเชื้อชาติที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องในสังคมพหุวัฒนธรรมแห่งนี้ทำให้สหรัฐอเมริกาได้พยายามใช้วรรณกรรมมาเป็นเครื่องมือช่วยให้เด็กและเยาวชนของเขาได้เรียนรู้และยอมรับความหลากหลายในสังคม วรรณกรรมที่ว่าคือ วรรณกรรมที่นำเสนอกลุ่มวัฒนธรรมหลากหลายซึ่งมีชื่อเรียกขานว่า *วรรณกรรมพหุวัฒนธรรม (multicultural literature)* วรรณกรรมพหุวัฒนธรรมในประเทศสหรัฐอเมริกาถือกำเนิดขึ้นจากผลพวงของการเคลื่อนไหวเพื่อเรียกร้องสิทธิพลเมือง (Civil Rights Movement) ของคนผิวดำในช่วงกลางศตวรรษที่ 20 และมีพัฒนาการอย่างต่อเนื่องจวบจนทุกวันนี้ ด้วยเหตุที่วรรณกรรมพหุวัฒนธรรมมีตัวตนและบทบาทอย่างชัดเจนในประเทศสหรัฐอเมริกา ผู้เขียนจะขอลำถึงประวัติความเป็นมาและพัฒนาการของวรรณกรรมประเภทนี้ในประเทศสหรัฐอเมริกา รวมถึงการประเมินคุณค่าวรรณกรรมประเภทนี้ เพื่อให้ผู้อ่านชาวไทยได้ทำความรู้จักวรรณกรรมพหุวัฒนธรรมซึ่งถือได้ว่าเป็นของใหม่ในสังคมไทยได้ดียิ่งขึ้น จากนั้นจึงจะกล่าวถึงความสำคัญของ *อำนาจ (power)* ในวรรณกรรมเด็กและเยาวชนซึ่งมีที่มาจากแนวคิดของ Michel Foucault และนักวิชาการที่สนใจ

ศึกษาวรรณกรรมพหุวัฒนธรรมได้ใช้เป็นแนวทางในการวิเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ปรากฏในวรรณกรรมเด็กและเยาวชน ต่อจากนั้นจึงจะกล่าวถึงแนวคิดเกี่ยวกับพหุวัฒนธรรมในบริบทของสังคมไทยเพื่อชี้ให้เห็นว่าสังคมบ้านเรายังไม่เปิดกว้างรับความเป็นพหุวัฒนธรรมอย่างที่เราควรจะเป็น และท้ายที่สุดผู้เขียนได้สำรวจความหลากหลายของวรรณกรรมเยาวชนไทยเพื่อดูว่ามีงานเขียนที่บอกเล่าเรื่องราวของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ไว้มากน้อยเพียงใด ทั้งนี้ผู้เขียนได้เขียนบทความวิชาการนี้ขึ้นจากการศึกษา วิเคราะห์ และสังเคราะห์เอกสารและงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับวรรณกรรมพหุวัฒนธรรม

ความเป็นมาของวรรณกรรมพหุวัฒนธรรมในประเทศสหรัฐอเมริกา

ก่อนช่วงทศวรรษ 1960 หนังสือ ตำราเรียน บทละคร และสื่อต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับคนผิวดำจะเขียนหรือผลิตขึ้นโดยคนผิวขาวเท่านั้น และกลุ่มเป้าหมายก็คือผู้อ่านหรือคนผิวขาวเช่นกัน ในช่วงเวลานั้นจึงมีงานเขียนเกี่ยวกับคนผิวดำซึ่งเขียนโดยนักเขียนผิวดำมีออกมาน้อยมาก จึงกล่าวได้ว่างานเขียนในยุคนั้นให้ความสนใจกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ น้อยมาก (underrepresented) อีกทั้งยังเสนอภาพของกลุ่มคนเหล่านี้ออกมาอย่างไม่ถูกต้อง (misrepresented) รวมทั้งยังเสนอภาพพวกเขาออกมาแบบเหมารวม (stereotyping) (Gilton, 2007)

บทความของ Nancy Larrick เรื่อง “The All White-World of Children’s Books” ซึ่งตีพิมพ์ในวารสาร *Saturday Review* ในปี ค.ศ. 1965 ได้เปิดเผยผลการสำรวจหนังสือสำหรับเด็กมากกว่า 5,000 เล่ม ซึ่งตีพิมพ์ระหว่างปี ค.ศ. 1962 ถึง 1964 ว่าในบรรดาหนังสือที่สำรวจทั้งหมดนั้น มีเพียงจำนวน 349 เล่ม (6.7%) ที่มีตัวละครอย่างน้อยหนึ่งตัวเป็นคนผิวดำ และตัวละครเหล่านี้ได้รับการนำเสนอภาพแบบเหมารวม โดยมักมีอาชีพเป็นคนรับใช้ ทาส ขาวนาที่เขานา และจ่ายค่าเช่าเป็นผลผลิตที่ปลูกได้ คนงานที่อพยพย้ายถิ่นฐานมา หรือไม่กี่เป็นแรงงานไร้ฝีมือ งานวิจัยของ Larrick เผยให้เห็นว่าชาวอเมริกันเชื้อสายแอฟริกันซึ่งถือเป็นชนกลุ่มน้อยที่มีจำนวนมากที่สุดในขณะนั้น เป็นกลุ่มคนที่ถูกละเลยในวรรณกรรมเด็กและเยาวชนของประเทศ ทั้งนี้ในความเป็นจริงแล้วบรรณารักษ์ผิวดำเคยร้องขอให้สำนักพิมพ์ตระหนักถึงความจริงข้อนี้ แต่คำร้องขอนี้ก็ไม่ได้รับความสนใจแต่อย่างใด ในฐานะที่เป็นทั้งนักเขียนผิวดำและผู้ก่อตั้งสมาคมการอ่านนานาชาติ (International Reading Association) Larrick ได้ใช้สัมพันธภาพอันเหนียวแน่นที่เธอมีกับบรรดาสำนักพิมพ์ต่าง ๆ ให้หันมาสนใจประเด็นการละเลยการนำเสนอตัวละครผิวดำ และถึงมีการนำเสนอก็นำเสนอแบบเหมารวม (Larrick, 1965)

ช่วงทศวรรษ 1960 ถึง 1980 ได้มีการตีพิมพ์วรรณกรรมเด็กและเยาวชนเกี่ยวกับคนผิวสีมากขึ้น อีกทั้งยังมีการก่อตั้งรางวัลวรรณกรรมเพื่อมอบให้กับนักเขียนผิวสีที่เขียนเกี่ยวกับเรื่องของคนผิวสี นอกจากนี้ยังมีการจัดตั้งองค์กรต่าง ๆ ที่ส่งเสริมงานวรรณกรรมที่สะท้อนชีวิตของคนผิวสี

ตัวอย่างเช่น ได้มีการจัดตั้งสภาหนังสือสำหรับเด็กหลากหลายเชื้อชาติ (Council on Interracial Books for Children [CIBC]) ขึ้นเมื่อ ค.ศ. 1965 เพื่อส่งเสริมและพัฒนาวรรณกรรมเด็กที่สะท้อนภาพสังคมของคนผิวสี องค์กรแห่งนี้ถือได้ว่ามีบทบาทสำคัญต่อการถือกำเนิดของวรรณกรรมพหุวัฒนธรรมเนื่องจากเป็นองค์กรที่ได้กำหนดมาตรฐานของการนำเสนอภาพของคนผิวสี (Gilton, 2007) ในปี ค.ศ. 1969 ได้มีการจัดตั้งรางวัลวรรณกรรม Coretta Scott King เพื่อมอบให้กับนักเขียนและนักวาดภาพประกอบผิวดำที่มีผลงานหนังสือสำหรับเด็กและเยาวชนที่โดดเด่นในแต่ละปี

ถึงแม้ว่าจะมีการพิมพ์งานวรรณกรรมเด็กและเยาวชนที่นำเสนอภาพของกลุ่มวัฒนธรรมที่หลากหลายมากขึ้นก็ตาม แต่คำว่า *วรรณกรรมพหุวัฒนธรรม* ก็ยังไม่เป็นที่รู้จักและยอมรับในโลกของคนผิวขาวซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ของประเทศจนกระทั่งช่วงทศวรรษ 1980 อย่างไรก็ตาม จะเห็นได้อย่างชัดเจนว่าในช่วงแรกนั้น วรรณกรรมพหุวัฒนธรรมจะเกี่ยวข้องเฉพาะเชื้อชาติ (race) และชาติพันธุ์ (ethnicity) ฉะนั้นคำนิยามของ *วรรณกรรมพหุวัฒนธรรม* ในช่วงเริ่มแรกจะจำกัดอยู่เฉพาะวรรณกรรมเกี่ยวกับคนผิวสีและเขียนขึ้นโดยคนผิวสี (books by and about people of color)

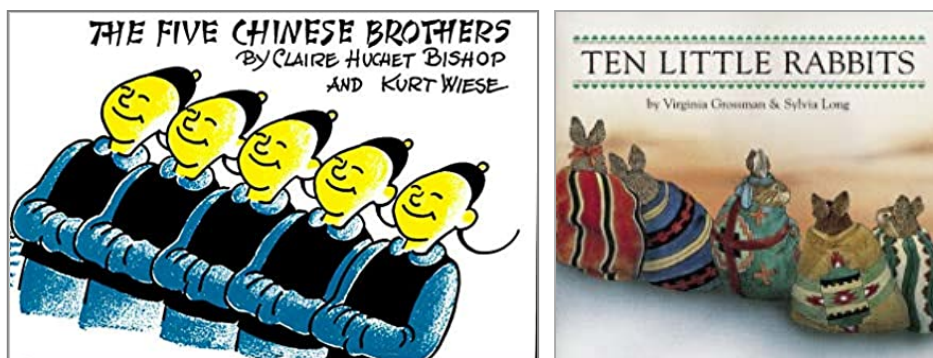
ในเวลาต่อมาได้มีการเคลื่อนไหวของกลุ่มคนที่ถูกละเลยในสังคมอื่น ๆ เช่น ผู้หญิง คนชรา คนพิการ กลุ่มบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ (LGBT) เพื่อเรียกร้องความยุติธรรมและความเท่าเทียมในด้านการศึกษา (Kiefer, 2010) การเคลื่อนไหวของกลุ่มคนเหล่านี้ส่งผลให้คำจำกัดความของ *วรรณกรรมพหุวัฒนธรรม* ในช่วงกลางทศวรรษ 1990 ขยายวงกว้างออกไปจากเดิมโดยได้รวมเอาความหลากหลายอื่น ๆ เข้าไปด้วย เช่น เพศสภาพ (gender) ชนชั้น (class) เพศวิถี (sexual orientation) ความสามารถ (ability) อายุ (age) ศาสนา (religion) และที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ (geographical location) (Botelho & Rudman, 2009) ไม่ว่าคำจำกัดความของวรรณกรรมประเภทนี้จะแปรเปลี่ยนไปอย่างไร ทว่าจุดร่วมอย่างหนึ่งที่ยังไม่เปลี่ยนแปลงคือ การนำเสนอภาพความหลากหลายในหนังสือที่เขียนขึ้นสำหรับเด็กและเยาวชน จะเห็นได้ว่าความเคลื่อนไหวเพื่อเรียกร้องให้มีการนำเสนอภาพความหลากหลายในวรรณกรรมเด็กและเยาวชนนั้นยังคงดำเนินต่อเนื่องมาในปัจจุบันดังจะเห็นได้จากในเว็บไซต์ WE NEED DIVERSE BOOKS™ (WNDB) (n.d.) ซึ่งเป็นองค์กรที่ไม่หวังผลกำไรสำหรับผู้รักรักรวรรณกรรมเด็กและเยาวชน โดยองค์กรนี้ส่งเสริมการผลิตงานเขียนที่สะท้อนประสบการณ์อันหลากหลายของเด็กและเยาวชน และพยายามเรียกร้องให้สำนักพิมพ์ต่าง ๆ เห็นความสำคัญของหนังสือที่เสนอภาพความหลากหลายและพิมพ์หนังสือเหล่านั้นออกออกจำหน่ายให้มากยิ่งขึ้น

นักวิชาการที่สนใจศึกษาวรรณกรรมพหุวัฒนธรรมต่างเห็นพ้องต้องกันว่าการประเมินคุณค่าวรรณกรรมประเภทนี้จะต้องพิจารณาในเรื่องของความถูกต้องในการนำเสนอวัฒนธรรม (cultural authenticity) อำนาจหน้าที่ของนักเขียน (authors' authority) และการเสนอภาพแบบ

เหมารวม (stereotyping) ในบรรดาสามประเด็นนี้ Cai (2002) มีความเห็นว่า ความถูกต้องของการนำเสนอวัฒนธรรมเป็นเรื่องที่สำคัญที่สุด เพราะไม่ว่าหนังสือจะเขียนได้ดีมีจินตนาการมากเพียงใดก็ คงจะไม่ได้รับการยอมรับหากหนังสือเล่มนั้นนำเสนอวัฒนธรรมของกลุ่มต่าง ๆ ไม่ถูกต้อง ประเด็นดังกล่าวนี้สัมพันธ์กับประเด็นอำนาจหน้าที่ของผู้เขียนเมื่อมีการถกเถียงกันอย่างกว้างขวางว่า ผู้เขียนที่เป็นสมาชิกของกลุ่มวัฒนธรรมนั้น ๆ เท่านั้นที่สมควรจะเป็นผู้นำเสนอภาพของกลุ่มวัฒนธรรมของเขาเพราะสามารถทำได้อย่างถูกต้องมากกว่าผู้เขียนที่เป็นคนนอกของกลุ่มวัฒนธรรมที่เขาต้องการนำเสนอ Henderson (2005) เห็นว่า ประเด็นเรื่องผู้เขียนคนใน-คนนอกนั้น เป็นประเด็นถกเถียงอันเผ็ดร้อนระหว่างผู้ที่มีความเห็นขัดแย้งกันทั้งสองฝ่าย เพราะฝ่ายที่เขียนงานวรรณกรรมจากมุมมองของคนในเห็นว่าฝ่ายที่เขียนจากมุมมองของคนนอกจะทำให้งานเขียนดูไม่มีน้ำหนักที่น่าเชื่อถือ ในขณะที่อีกฝ่ายโต้แย้งว่าอิสระในการสร้างสรรค์งานศิลปะนั้นไม่ควรจะถูกจำกัดเพียงเพราะว่าผู้เขียนเป็นคนนอกวัฒนธรรม นอกจากนี้ฝ่ายคนนอกยังแย้งว่าพวกเขา ก็สามารถถ่ายทอดเรื่องราวที่ถูกต้องได้แม้จะมีได้เป็นสมาชิกของกลุ่มวัฒนธรรมนั้น ๆ โดยตรง Temple, Martinez, และ Yokata (2015) ให้ความเห็นว่าประเด็นเรื่องอำนาจหน้าที่ของนักเขียนนั้นเป็นเรื่องที่ซับซ้อน การที่นักเขียนจะเป็นคนในหรือคนนอกวัฒนธรรมนั้น ๆ ไม่ใช่เรื่องสำคัญเท่าใดนักที่นักเขียนผู้นั้นสามารถนำเสนอภาพของกลุ่มวัฒนธรรมนั้น ๆ ได้อย่างถูกต้องตามความเป็นจริง

ส่วนประเด็นเรื่องการเสนอภาพแบบเหมารวมนั้น Cai (2002) กล่าวว่า น่าจะเป็นประเด็นที่อ่อนไหวที่สุดในบรรดาทั้งหมด เพราะมักจะเป็นประเด็นที่ก่อให้เกิดความขัดแย้งและอึดอัดคับข้องใจต่อกลุ่มคนที่ภาพแทนของกลุ่มวัฒนธรรมของพวกเขาได้รับการนำเสนอ บิดเบือนไปในงานวรรณกรรม Cai มีความเห็นว่าการเสนอภาพแบบเหมารวมถือเป็นประเด็นทางสังคมการเมืองเนื่องจากว่า “ภาพเหมารวมนั้นสร้างขึ้นโดยคนจากกลุ่มวัฒนธรรมที่เหนือกว่า (dominant culture) เพื่อที่จะกดขี่และทำลายศักดิ์ศรีของคนในกลุ่มวัฒนธรรมที่ด้อยกว่า (dominated culture)” (หน้า 81-82) ในอดีตที่ผ่านมา การเสนอภาพแบบเหมารวมมิให้เห็นมากมายในหนังสือที่แต่งขึ้นโดยนักเขียนและนักวาดภาพผิวขาว ทั้งนี้ตัวอย่างที่มักจะได้รับ การหยิบยกมาพูดถึงในประเด็นนี้คือ วรรณกรรมภาพสำหรับเด็ก (picture storybook) เรื่อง *The Five Chinese Brothers* เขียนโดย Claire Huchet Bishop วาดภาพโดย Kurt Wiese และตีพิมพ์ครั้งแรกในปี ค.ศ. 1938 และเรื่อง *Ten Little Rabbits* เขียนโดย Virginia Grossman วาดภาพโดย Sylvia Long และตีพิมพ์ครั้งแรกในปี ค.ศ. 1991 วรรณกรรมภาพเล่มแรกถือเป็นหนังสือเด็กเกี่ยวกับชาวเอเชียที่ประสบความสำเร็จอย่างมาก ในช่วงระยะเวลาหนึ่งที่ผ่านมาคุณครูทั้งหลายมักจะเลือกหนังสือเล่มนี้มาสอนเด็ก ๆ ในหัวข้อวรรณกรรมพหุวัฒนธรรม แต่ในเวลาต่อมาคุณครูทั้งหลายก็ต้องคิดหนักหากจะยังคงใช้หนังสือเล่มนี้สอนเด็ก ๆ ต่อไปอีก เพราะหนังสือได้รับ

การวิพากษ์วิจารณ์อย่างกว้างขวางว่าเสนอภาพของคนจีนแบบเหมารวม คือมีผิวสีเหลือง และตาตี่เล็ก ภาพวาดของพี่น้องชาวจีนทั้งห้าและตัวละครอื่น ๆ ที่ปรากฏในเรื่องต่างก็มีหน้าตา ทรงผม และการแต่งกายเหมือนกันแทบทั้งหมด (Schwarz, 1977) ส่วนวรรณกรรมภาพสำหรับเด็กเล่มที่สองนั้นมีจุดประสงค์ให้เด็ก ๆ เรียนรู้การนับเลขโดยใช้กระต่ายน้อยน่ารักมาแต่งกายด้วยเสื้อผ้าเครื่องแต่งกายของชนพื้นเมืองอเมริกัน (Native Americans) และประกอบกิจกรรมทางวัฒนธรรมของแต่ละเผ่า วรรณกรรมภาพเล่มนี้ได้รับรางวัลอยู่หลายรางวัลทั้งจากการคัดเลือกของเด็กและผู้ปกครอง ทว่าในอีกมุมหนึ่งมันก็ได้รับการวิพากษ์วิจารณ์ว่านำเสนอวัฒนธรรมของชนพื้นเมืองบางเผ่าไม่ถูกต้อง และยังมีผู้เสนอให้ยุติการใช้หนังสือเล่มนี้สอนเด็กอีกด้วย (Reese, 2007)

ภาพประกอบ 1 แสดงหน้าปกของวรรณกรรมภาพสำหรับเด็กเรื่อง *The Five Chinese Brothers* และ *Ten Little Rabbits*
ที่มา: Amazon, n.d.

พัฒนาการของวรรณกรรมพหุวัฒนธรรมชี้ชัดว่าวรรณกรรมประเภทนี้มีที่ยืนมากขึ้นในสังคมอเมริกัน ทั้งนี้การพิมพ์วรรณกรรมเด็กและเยาวชนที่เกี่ยวกับคนผิวสีและเขียนโดยคนผิวสีทั้งคนผิวดำ แอฟริกันอเมริกัน ชนพื้นเมืองอเมริกัน เอเชียและหมู่เกาะแปซิฟิก เอเชียและหมู่เกาะแปซิฟิกอเมริกัน และลาตินอเมริกัน มีจำนวนเพิ่มขึ้นเกือบทุกปีนับตั้งแต่เริ่มมีการเก็บสถิติในปี ค.ศ. 1994 เป็นต้นมา ¹ (Cooperative Children's Book Center [CCBC], 2021) แม้ว่าจำนวนวรรณกรรมเด็กและเยาวชนที่นำเสนอภาพของคนผิวสีในสหรัฐอเมริกาจะยังไม่เป็นไปในทิศทางเดียวกับการเติบโตของประชากรผิวสีหลาย ๆ กลุ่ม และอาจจะยังมีการเสนอภาพของกลุ่มวัฒนธรรมต่าง ๆ ไม่ถูกต้องอยู่บ้าง แต่อย่างน้อยวรรณกรรมประเภทนี้ก็มีสถานภาพที่ดีขึ้นมากในสังคมอเมริกัน ณ วันนี้นักเปรียบเทียบกับในอดีตที่ผ่านมา

1 CCBC เก็บสถิติการพิมพ์วรรณกรรมเด็กและเยาวชนเฉพาะที่เขียนโดยนักเขียนแอฟริกันอเมริกันและเกี่ยวกับคนแอฟริกันอเมริกันตั้งแต่ปี ค.ศ. 1985 ถึง ค.ศ. 1993

“อำนาจ” ในวรรณกรรมเด็กและเยาวชน

แม้ว่าหัวใจสำคัญของวรรณกรรมพหุวัฒนธรรมจะอยู่ที่การนำเสนอภาพของกลุ่มวัฒนธรรมหลากหลายที่อยู่นอกกลุ่มอำนาจหลัก แต่อย่างไรก็ตาม นักวิชาการในสาขาวรรณกรรมเด็กและเยาวชนหลายคนมีความเห็นว่าวรรณกรรมพหุวัฒนธรรมที่ดีควรจะส่งเสริมสร้างการรับรู้แก่เด็กและเยาวชนในเรื่องของความหลากหลายทางวัฒนธรรม (cultural diversity) พร้อม ๆ ไปด้วยเรื่องของอำนาจ คำว่า *อำนาจ* มีความหมายอย่างมากในวรรณกรรมเด็กและเยาวชน Trites (2000) กล่าวว่าตัวละครเอกในนวนิยายสำหรับเด็กต้องเรียนรู้เกี่ยวกับแรงขับทางสังคมที่ผลักดันให้เขาหรือเธอเป็นอย่างที่เป็นอยู่ เขาหรือเธอจะต้องเรียนรู้ที่จะต่อรองกับระดับของอำนาจที่มีอยู่ในสถาบันทางสังคม ไม่ว่าจะเป็นครอบครัว โรงเรียน ศาสนา รัฐบาล และสิ่งประกอบสร้างทางสังคม (social construction) ของเพศวิถี เชื้อชาติ ชนชั้น และเพศ Ching (2005) เน้นย้ำว่าวรรณกรรมพหุวัฒนธรรมควรจะต้องสามารถใช้เป็นเครื่องมือที่ช่วยให้นักอ่านรุ่นเยาว์คิดวิเคราะห์เป็น พร้อมทั้งเรียนรู้ที่จะเรียกร้องความยุติธรรมในสังคมที่พวกเขาอาศัยอยู่ Cai (2002) เห็นว่าแนวคิดแบบพหุวัฒนธรรมนั้นไม่เพียงแต่มีจุดประสงค์ที่จะสร้างความเข้าใจ การยอมรับ และความซาบซึ้งในวัฒนธรรมที่หลากหลายเท่านั้น แต่ยังต้องสร้างเสริมพลังแก่กลุ่มวัฒนธรรมที่ถูกกดขี่ให้มีสิทธิมีเสียงในสังคมเพื่อเรียกร้องความยุติธรรมให้แก่กลุ่มของตนเอง การช่วยให้ผู้อ่านรุ่นเยาว์ได้เรียนรู้ที่จะยอมรับความหลากหลายทางวัฒนธรรมนั้นเป็นสิ่งสำคัญ แต่การเรียนรู้และยอมรับนั้นต้องเกิดขึ้นพร้อมกับพลังที่จะช่วยเปลี่ยนแปลงสังคมด้วย

นักทฤษฎีสังคมที่เป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวางอย่าง Michel Foucault ให้ความสำคัญกับแนวคิดเรื่อง *อำนาจ* เป็นอย่างมาก ดังจะเห็นได้ว่างานเขียนของเขาโดยส่วนใหญ่จะนำเสนอแนวคิดเรื่อง *อำนาจ* เป็นสำคัญ Foucault (1983) กล่าวว่า อำนาจมีอยู่ทุกหนทุกแห่ง และเราทุกคนต่างก็ใช้และแสดงอำนาจด้วยกันทั้งนั้น คำถามสำคัญที่ต้องการคำตอบคือ “มีการใช้อำนาจอย่างไร” (How is power exercised?) Botelho และ Rudman (2009) แนะนำให้นักอ่านเยาวชนอ่านวรรณกรรมโดยใช้เครื่องมือที่เรียกว่า Critical Multicultural Analysis (CMA) ซึ่งยึดถือคำถามสำคัญของ Foucault มาเป็นแนวทางในการวิเคราะห์การใช้และแสดงอำนาจของตัวละคร คำว่า *critical* เน้นย้ำให้ผู้อ่านให้ความสนใจกับความไม่สมดุลของอำนาจในสังคมนอกเหนือจากการอ่านตัวบทวรรณกรรม โดยทำความเข้าใจกับความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ปรากฏอยู่ในเชื้อชาติ (อาจหมายถึงชาติพันธุ์ก็ได้) ชนชั้น และเพศสภาพ ซึ่งถือเป็นสิ่งที่กำหนดวิถีชีวิตและความเป็นไปของผู้คนในสังคม ส่วนคำว่า *multicultural* จะช่วยให้เราตระหนักถึงความหลากหลายของประสบการณ์ของกลุ่มวัฒนธรรมต่าง ๆ รวมทั้งความไม่เท่าเทียมในการเข้าถึงอำนาจทางสังคม

Guinier และ Torres (2002) กล่าวถึง zero-sum power ว่าเมื่อผู้ใดผู้หนึ่ง หรือกลุ่มคนใดกลุ่มคนหนึ่ง มีอำนาจมากกว่า ที่เหลือก็ย่อมต้องมีน้อยกว่า ข้อเท็จจริงดังกล่าวนี้เป็นสิ่งที่ Critical Multicultural Analysis ได้นำมาใช้อธิบายการใช้หรือแสดงอำนาจสลับระดับดังต่อไปนี้

1. การกดขี่ผู้อื่น (domination) เป็นการใช้อำนาจเหนือผู้อื่นโดยปัจเจกบุคคลหรือสถาบัน ทั้งนี้ผู้กระทำอาจจะมีเจตนาหรือไม่มีเจตนาก็ได้ เช่น ในกรณีที่นายทาสใช้อำนาจกดขี่ทาสของตนจะถือเป็นการกระทำโดยเจตนา เพราะฝ่ายแรกรู้ว่ามีความผิดที่จะกระทำได้ แต่ในกรณีที่รัฐบาลออกกฎหมายบังคับให้ประชาชนต้องเสียภาษี หรือต้องจบการศึกษาภาคบังคับ จะไม่ถือว่าเป็นการกระทำที่มีเจตนากดขี่ เพราะผู้กระทำย่อมเข้าใจว่ามีความผิดที่จะกระทำได้ในฐานะรัฐบาลที่ได้รับมอบหมายให้ใช้อำนาจได้ตามกฎหมาย

2. การสมรู้ร่วมคิดกับการกดขี่ (collusion) เป็นการสมรู้ร่วมคิดกับการใช้อำนาจกดขี่โดยที่ผู้สมรู้ร่วมคิดอาจจะกระทำไปโดยมีเจตนาหรือไม่มีเจตนาก็ได้ ในกรณีที่กระทำโดยเจตนา นั้นผู้สมรู้ร่วมคิดรู้ตัวว่ามีการใช้อำนาจกดขี่เกิดขึ้น แต่เขาหรือเธอเลือกที่จะนิ่งเฉยต่อการกระทำ ความผิดหรือความอยุติธรรมที่เกิดขึ้น ซึ่งการนิ่งเฉยนี้เท่ากับเป็นการสนับสนุนการกดขี่ ผู้สมรู้ร่วมคิดอาจเลือกที่จะนิ่งเฉยเพราะความกลัว หรือไม่มีอำนาจที่จะเปลี่ยนแปลงใด ๆ หรืออาจจะได้รับประโยชน์จากการกดขี่นั้น ๆ การสมรู้ร่วมคิดกับการกดขี่อาจเกิดขึ้นโดยไม่มีเจตนาหากบุคคลนั้น ๆ ไม่ได้ล่วงรู้ว่าการนิ่งเฉยของพวกเขาเป็นการสนับสนุนการใช้อำนาจกดขี่

3. การแสดงปฏิกิริยาต่อต้าน (resistance) เป็นการแสดงความกระตือรือร้นที่จะตั้งคำถาม ถกเถียง ต่อต้าน หรือประท้วงอำนาจกดขี่ที่เกิดขึ้น รวมทั้งให้การสนับสนุนผู้อื่นที่อยู่ในสถานการณ์เดียวกันให้กระทำการต่าง ๆ ดังที่กล่าวมา ทั้งนี้การแสดงปฏิกิริยาต่อต้านต้องเป็นการกระทำโดยเจตนาเสมอ

4. การลงมือกระทำเพื่อเปลี่ยนแปลง (agency) เป็นสิ่งที่จะเกิดขึ้นได้ต่อเมื่อปัจเจกบุคคลหรือกลุ่มคนใด ๆ ก็ตามตัดสินใจที่จะลงมือกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่จะก่อให้เกิดประโยชน์แก่ชุมชนหรือสังคมโดยมุ่งหวังที่จะให้เกิดความเป็นธรรมต่อสังคม

การใช้และแสดงอำนาจทั้งสี่ระดับดังกล่าวข้างต้นชี้ให้เห็นว่าเราสามารถที่จะใช้อำนาจเพื่อทำสิ่งที่ดีต่อผู้อื่น หรืออาจใช้มันกดขี่ข่มเหงทำร้ายผู้อื่นก็ได้ ขึ้นอยู่กับว่าใครเป็นผู้ใช้และใช้มันอย่างไร ทั้งนี้เราสามารถวิเคราะห์ปฏิสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างตัวละคร (social processes among the characters) เพื่อคิดว่าตัวละครใดเป็นผู้ใช้อำนาจกดขี่ผู้อื่น ใครเลือกที่จะนิ่งเฉยต่อการกดขี่ ใครต่อต้าน หรือใครกล้าที่จะลงมือกระทำอะไรสักอย่างเพื่อเรียกร้องความเป็นธรรมในสังคม

แนวคิดพหุวัฒนธรรมในสังคมไทย

คำว่า *พหุวัฒนธรรม* ถือเป็นคำที่ยังไม่มีที่ใช้อย่างเป็นทางการในบริบทของสังคมไทย ทั้ง ๆ ที่ในความเป็นจริงแล้วนั้นทุกประเทศที่มีแว่นแคว้นซึ่งพลเมืองพูดกันคนละภาษา อีกทั้งมีมรดกทางวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน ก็ย่อมนับเป็นประเทศที่มีสังคมแบบพหุวัฒนธรรม (Saracho & Spodek, 1983) บริบทของสังคมไทยจึงนับว่าอยู่ในขอบข่ายของความเป็นพหุวัฒนธรรมอย่างชัดเจน เพราะคนไทยภาคเหนือ อีสาน กลาง และใต้ ต่างก็มีภาษาและวัฒนธรรมประจำภาคที่แตกต่างกันออกไป นอกจากนี้ก็ยังมีกลุ่มชาติพันธุ์น้อยใหญ่อาศัยกระจายอยู่ตามภาคต่าง ๆ อีกเป็นจำนวนมาก และกลุ่มชาติพันธุ์เหล่านี้ต่างก็มีภาษาและวัฒนธรรมเป็นของตนเองเช่นกัน อย่างไรก็ตาม คนทั้งในและนอกประเทศมักคิดว่าประเทศไทยมีความเป็นหนึ่งเดียว การรับรู้ของคนไทยเองและคนต่างชาติที่มีต่อประเทศไทยเช่นนั้นน่าจะมาจากข้อเท็จจริงที่ว่าคนไทยส่วนใหญ่พูดภาษาไทยเป็นภาษาประจำชาติ อีกทั้งยังปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมประจำชาติแบบอย่างเดียวกัน นอกจากนี้คนไทยมากกว่า 90% ยังนับถือศาสนาพุทธนิกายเถรวาท ทว่าการพูดภาษาเดียวกัน นับถือศาสนาเดียวกัน และประพฤติปฏิบัติตามแบบแผนขนบประเพณีเดียวกันก็อาจทำให้ประเทศไทยรอดพ้นจากปัญหาทั้งหมดที่ทั้งปวงได้

ความคิดเรื่องความเป็นหนึ่งเดียวของประเทศไทยนั้นเป็นผลพวงมาจากการสร้างรัฐชาติ ซึ่งมีจุดมุ่งหมายที่จะกลืนทุกกลุ่มชาติพันธุ์เข้ากับความเป็นไทย (Thainess) ปี พ.ศ. 2482 ถือเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญในประวัติศาสตร์ของประเทศเมื่อรัฐบาลในขณะนั้นซึ่งมีจอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรีได้มีมติให้เปลี่ยนชื่อประเทศจากสยามเป็นประเทศไทย ส่งผลให้ผู้คนทุกกลุ่มชาติพันธุ์ต้องเรียกขานตัวเองว่าไทยไม่ว่าจะมีที่มาที่ไปอย่างไรก็ตามแต่ ที่สำคัญคือการเปลี่ยนแปลงครั้งนั้นยังทำให้ภาษาไทยภาคกลางได้กลายมาเป็นภาษาประจำชาติและเป็นภาษาที่ใช้ในการเรียนการสอนในโรงเรียนทั่วประเทศ การที่ภาษาไทยภาคกลาง หรืออีกนัยหนึ่งก็คือภาษาของคนกรุงเทพฯ กลายมาเป็นภาษาที่คนทั้งชาติต้องเรียนรู้ส่งผลให้คนกรุงเทพฯ กลายมาเป็นกลุ่มอำนาจหลักที่มีสถานภาพทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง เหนือกว่าคนไทยในภาคอื่น ๆ และกลุ่มชาติพันธุ์ที่เป็นชนกลุ่มน้อยอื่น ๆ สถานภาพที่เหนือกว่าเช่นนี้ทำให้คนกรุงเทพฯ มักจะคิดว่าตัวเองสูงส่งกว่าใคร ๆ ในประเทศ ในทางกลับกันคนภาคอื่น ๆ ก็มักจะรู้สึกตัวเองต่ำต้อยด้อยค่ากว่าคนกรุงเทพฯ ซึ่งเป็นกลุ่มที่มีสิทธิพิเศษและมีอิทธิพลในชาติ ส่วนกลุ่มชาติพันธุ์ที่เป็นชนกลุ่มน้อยทั้งหลายนั้นก็ยิ่งรู้สึกว่าเขาอยู่ส่วนล่างสุดของสังคมไทย

ในปัจจุบันนี้ดูเหมือนว่าสังคมไทยจะให้ความสำคัญกับกลุ่มชาติพันธุ์ที่หลากหลายในประเทศมากขึ้น โดยเฉพาะในแวดวงวิชาการที่มีงานวิจัยหรืองานประชุมวิชาการที่เกี่ยวข้องกับชีวิตความเป็นอยู่และสิทธิขั้นพื้นฐานของกลุ่มชาติพันธุ์ที่เป็นชนกลุ่มน้อยต่าง ๆ นอกจากนี้ยังมีการจัดตั้งองค์กรและเครือข่ายต่าง ๆ เกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ที่ได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐ

ราชบัณฑิตสภาเองก็เคยพยายามเสนอให้มีการทบทวนนโยบายการใช้ภาษาประจำชาติสอนในโรงเรียน อย่างไรก็ตาม รัฐบาลก็ยังคงปิดกั้นในเรื่องของการให้สิทธิความเป็นพลเมืองแก่กลุ่มชาติพันธุ์ที่เป็นชนกลุ่มน้อย และไม่เคยมีนโยบายที่จะให้ประเทศไทยเป็นสังคมพหุวัฒนธรรมแต่อย่างใด (ศิริจิต สุนันตะ, 2556) อาจกล่าวได้ว่าแม้ว่าสังคมไทยในปัจจุบันจะให้ความสนใจกับความหลากหลายหลายทางชาติพันธุ์และวัฒนธรรมมากขึ้น แต่คำว่า *พหุวัฒนธรรม* ก็คงยังเป็นคำที่ไม่คุ้นหูของคนไทย และยังไม่มีที่ยืนอย่างเป็นทางการในบริบทของสังคมไทยแต่อย่างใด ทั้ง ๆ ที่ในความเป็นจริงแล้วสังคมไทยเป็นสังคมที่มีความหลากหลายเป็นอย่างมาก

ความหลากหลายในวรรณกรรมเด็กและเยาวชนไทย

ในประเทศสหรัฐอเมริกา นั้น บรรดาพ่อแม่ ครู นักการศึกษา บรรณารักษ์ ฯลฯ ที่เล็งเห็นถึงความสำคัญของการยอมรับความหลากหลายในสังคมได้ใช้วรรณกรรมพหุวัฒนธรรมเป็นเครื่องมือช่วยให้เด็กและเยาวชนเรียนรู้และเข้าใจความหลากหลายในสังคม เพื่อที่พวกเขาจะได้รู้จักที่จะยอมรับและให้เกียรติผู้ที่แตกต่างกันไปจากตัวเอง ด้วยเหตุที่คำว่า *พหุวัฒนธรรม* ยังไม่มีที่ใช้อย่างเป็นทางการในสังคมไทย ดังนั้น *วรรณกรรมพหุวัฒนธรรม* จึงยังถือเป็นของใหม่และยังไม่มีตัวตนที่ชัดเจนในแวดวงวรรณกรรมไทยแต่อย่างใด ทว่านั่นมิได้หมายความว่าเราไม่มีวรรณกรรมประเภทนี้อยู่ เพียงแต่ยังไม่เคยมีการกำหนดประเภท (genre) ให้เรียกขานไปในทิศทางเดียวกันดังเช่น *วรรณกรรมเพื่อชีวิต* หรือ *วรรณกรรมการเมือง* เป็นต้น จะมีก็แต่การเรียกตัวละครในวรรณกรรมที่เสนอภาพของกลุ่มคนที่มีความแตกต่างไปจากคนส่วนใหญ่ของประเทศทั้งในด้านชาติพันธุ์ วัฒนธรรม ภาษา เศรษฐกิจ และสังคม ว่า *ตัวละครชายขอบ* ด้วยเหตุนี้จึงมีการเอ่ยอ้างถึงวรรณกรรมประเภทนี้ด้วยชื่อเรียกที่แตกต่างกันไป เช่น วรรณกรรมคนชายขอบบ้าง วรรณกรรมชนกลุ่มน้อยบ้าง ซึ่งการเรียกวรรณกรรมประเภทนี้ด้วยชื่อที่แตกต่างกันไปเช่นนี้ย่อมทำให้ไม่อาจสร้างอัตลักษณ์ให้วรรณกรรมเหล่านี้ได้ นอกจากนี้คำว่า *ชายขอบ* และ *ชนกลุ่มน้อย* ยังอาจสื่อความหมายในเชิงลบมากกว่าเชิงบวก การเรียกชื่อวรรณกรรมที่นำเสนอความหลากหลายของกลุ่มวัฒนธรรมว่า *วรรณกรรมพหุวัฒนธรรม* มีข้อดีคือจะช่วยเน้นย้ำให้เห็นว่าทุกคนมีความเท่าเทียมกัน ความเป็นมนุษย์ ความแตกต่างของเชื้อชาติ สีผิว เผ่าพันธุ์ ภาษา ศาสนา เพศสภาพ ฯลฯ ไม่ได้ลดทอนความเป็นมนุษย์ของผู้ใด และไม่มีใครเหนือกว่าใครทั้งสิ้น

วรรณกรรมที่บอกเล่าเรื่องราวของกลุ่มคนไทยในภาคต่าง ๆ ที่มีใช้กลุ่มอำนาจหลักของประเทศ อันได้แก่ภาคเหนือ ภาคอีสาน และภาคใต้ (ethnoregional groups) และกลุ่มชาติพันธุ์ (ethnic groups) น้อยใหญ่ที่อาศัยกระจุกกระจายในแต่ละภาค จัดได้ว่าเป็นวรรณกรรมพหุวัฒนธรรมที่นำเสนอความหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์ในสังคมไทย อย่างไรก็ตาม วรรณกรรมเหล่านี้ยังมีจำนวนน้อยมากเมื่อเทียบกับจำนวนกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ที่มีอยู่ในประเทศไทยถึง 62

กลุ่มดังที่กล่าวมาแล้ว ตัวอย่างของวรรณกรรมเหล่านี้² เช่น *เด็กบ้านดอย* ของมาลา คำจันทร์ *ทุ่งหญ้าสีน้ำเงิน* ของพิบูลศักดิ์ ละครพล บอกเล่าเรื่องราวของเด็กชายชาวเหนือ *ลูกอีสาน* ของคำพูน บุญทวี และ *คำอ้าย* ของยงค์ โยโสธร เป็นเรื่องราวของเด็กชายชาวอีสาน และ *ชนวน้อยกลางทุ่งนา* ของจำลอง ฝั่งชลจิตร เล่าเรื่องราวของเด็กชายชาวใต้ วรรณกรรมเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ ที่อาศัยอยู่ตามภาคต่าง ๆ ของประเทศ เช่น เรื่องราวของเด็กชายชาวกะเหรี่ยงในนวนิยาย *เรื่องหมู่บ้านอาบจันทร์* และ *ลูกป่า* ของมาลา คำจันทร์ เด็กหญิงชาวม้งในเรื่อง *ไหมแหม* และชีวิตของเด็กชายชาวเวียดนามอพยพในนวนิยายเรื่อง *เกี้ยวบาวนาจอก* ของภานุมาศ ภูมิถาวร เรื่องราวของเด็กหญิงชาวไทยใหญ่และครูของเธอในเรื่อง *หุบเขาแสงตะวัน* ของพิบูลศักดิ์ ละครพล ชีวิตของเด็กชายชาวอุรกลาไว้อยู่ในนวนิยายเรื่อง *ปี้ดัก...ดาวดวงนั้นระหว่างน้ำกับฟ้า* เขียนโดยกายา กล้าทะเล นวนิยายที่เล่าเรื่องราวของเด็กชายชาวมุสลิมที่ต้องลักลอบทำงานผิดกฎหมายเพื่อความอยู่รอดใน *ผีเสื้อและดอกไม้* ของนิพนพาน นวนิยายเกี่ยวกับชีวิตของเด็กปอนะในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้เรื่อง *ปอนะที่รัก* ของณรงค์ฤทธิ์ ศักดาณรงค์ และ *เด็กปอนะ* ของอนุสรณ์ มาลาสา เรื่องสุดท้ายที่จะขอยกตัวอย่างมากล่าวถึงคือ นวนิยายเรื่อง *ผีเสื้อและสายรุ้ง* ของยิบ พันจันทร์ ซึ่งเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับเด็กชายชาวมานีและชุมชนในป่าของเขา

นอกจากจะมีจำนวนน้อยนิดแล้ว วรรณกรรมเหล่านี้ยังค่อนข้างเก่า เพราะเขียนขึ้นมาเป็นเวลานานมากแล้ว *ลูกอีสาน* มีอายุนับได้ถึง 44 ปี ขณะที่นวนิยายอีกหลาย ๆ เล่มมีอายุมากกว่า 20 ปี เรื่องที่ใหม่ที่สุดในบรรดาตัวอย่างที่ยกมาคือ *ผีเสื้อและสายรุ้ง* ซึ่งพิมพ์ครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. 2549 จากการสำรวจตลาดหนังสือเมื่อเร็ว ๆ นี้ฉัน ผู้เขียนยังไม่พบเห็นหนังสือประเภทนี้พิมพ์ออกมาใหม่อีกเลย นั่นย่อมหมายความว่าวรรณกรรมเยาวชนที่นำเสนอเรื่องราวของกลุ่มคนไทยในภาคเหนือ อีสาน และได้ รวมทั้งกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ นั้นมีสัดส่วนน้อยมากหากเปรียบเทียบกับจำนวนวรรณกรรมเยาวชนที่ตีพิมพ์ออกมาจำหน่ายเป็นรูปเล่มในแต่ละปี ยิ่งไปกว่านั้นคือ ยังมีเด็กและเยาวชนของกลุ่มชาติพันธุ์อีกหลากหลายกลุ่มที่ยังไม่มีโอกาสได้อ่านเรื่องราวของพวกเขาในงานวรรณกรรมของประเทศที่เขาได้ถือกำเนิดและเติบโตใหญ่ขึ้นมา เรื่องนี้ถือเป็นประเด็นที่สำคัญเพราะคงเป็นเรื่องยากอย่างยิ่งที่จะหานักเขียนซึ่งเป็นสมาชิกของกลุ่มชาติพันธุ์นั้น ๆ มาเขียนงานโดยตรง อีกทั้งคงจะไม่ใช่ว่าเรื่องง่ายเลยที่จะมีนักเขียนซึ่งเป็นบุคคลภายนอกมาเขียนเรื่องราวของกลุ่มชาติพันธุ์ที่เขาไม่ได้เป็นสมาชิกของกลุ่ม เพราะนักเขียนผู้นั้นจะต้องทำการบ้านอย่างหนัก ทั้งการค้นคว้าหาข้อมูลทางเอกสารและการลงพื้นที่เข้าไปเรียนรู้วิถีชีวิตของคนกลุ่มนั้น ๆ ดังเช่นผู้เขียน *ปี้ดัก...ดาวดวงนั้นระหว่างน้ำกับฟ้า* กายา กล้าทะเล มิได้เป็นนักเขียนอาชีพ แต่เป็นอาจารย์มหาวิทยาลัยที่ลง

2 ผู้เขียนจัดให้วรรณกรรมที่กล่าวถึงเหล่านี้เป็นวรรณกรรมเยาวชนเพราะทุกเรื่องมีตัวละครเอกเป็นเยาวชนถึงแม้ว่าผู้เขียนบางท่านอาจจะไม่ได้มีเจตนาให้นวนิยายที่เขียนขึ้นเป็นวรรณกรรมเยาวชนก็ตาม

พื้นที่ไปเก็บข้อมูลเพื่อทำวิจัยในชุมชนของชาวอุรกละไว้อย่างไร เธอจึงอยากเขียนเรื่องราวของคนกลุ่มนี้ เพื่อให้โลกภายนอกรับรู้โลกของคนกลุ่มเล็ก ๆ ที่มีตัวตนในประเทศของเราบ้าง

งานวิจัยของมุกกรีน วิโรจน์ชูฉัตร (Wirojchoochut, 2020) ซึ่งศึกษาเกี่ยวกับความสัมพันธ์เชิงอำนาจของชาติพันธุ์ ชนชั้น และเพศสภาพ ของวรรณกรรมเยาวชนที่เสนอภาพของตัวละครเยาวชนที่เป็นชาวเหนือ ชาวอีสาน และชาวปักษ์ใต้ รวมทั้งตัวละครเยาวชนกลุ่มชาติพันธุ์ซึ่งอาศัยอยู่ในภาคเหนือ อีสาน และได้ เผยให้เห็นว่ามีตัวละครเอกที่เป็นเยาวชนจำนวนน้อยมากที่จะลุกขึ้นมาต่อสู้และเรียกร้องความยุติธรรมให้กับกลุ่มของตัวเอง หรือมีความพยายามที่จะทำการอย่างใดอย่างหนึ่งที่จะช่วยให้สถานภาพของกลุ่มชาติพันธุ์ของเขาหรือเธอเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น ผลการวิจัยดังกล่าวชี้ให้เห็นว่าเราต้องการงานวรรณกรรมพหุวัฒนธรรมที่กระตุ้นให้เยาวชนมีจิตสำนึกที่จะทำเพื่อส่วนรวมมากกว่าส่วนตัวเพื่อสร้างโลกใบนี้ให้น่าอยู่ขึ้น ฉะนั้นจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องไม่ว่าจะเป็นนักเขียน สำนักพิมพ์ ผู้ปกครอง หรือตัวเยาวชนเอง ที่จะต้องให้ความสนใจกับเนื้อหาของวรรณกรรมที่เน้นการทำเพื่อส่วนรวมของเยาวชน ผลการศึกษานี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ Shannon (1986) ซึ่งศึกษามุมมองทางสังคมของตัวละครในงานวรรณกรรมที่เป็นที่ชื่นชอบของเยาวชนอเมริกันจำนวน 30 เล่ม ผลการวิจัยของ Shannon แสดงให้เห็นว่า วรรณกรรมโดยส่วนใหญ่นำเสนอมุมมองทางสังคมของตัวละครเยาวชนในแง่ปัจเจกบุคคลมากกว่าส่วนรวม กล่าวคือ ตัวละครจะให้ความสนใจกับการพัฒนาตัวเอง อารมณ์ส่วนตัว การพึ่งพาตนเอง ความเป็นส่วนตัว และการแข่งขันกับผู้อื่น มากกว่าที่จะสนใจปัญหาของการพัฒนาสังคม การบริการชุมชน และความร่วมมือเพื่อการบรรลุเป้าหมายร่วมกัน

สรุปผลการศึกษา

วรรณกรรมถือเป็นเครื่องมือสำคัญที่สามารถช่วยให้เยาวชนเข้าใจความหลากหลายในสังคมได้เป็นอย่างดี วรรณกรรมพหุวัฒนธรรมสามารถใช้เป็นเครื่องมือให้เยาวชนไทยที่ถือกำเนิดมาในกลุ่มอำนาจหลักได้เรียนรู้และเข้าใจว่ายังมีกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ ที่อาศัยร่วมอยู่ในสังคมเดียวกันกับพวกเขา แต่อาจจะไม่สามารถเข้าถึงสิทธิขั้นพื้นฐานในการเป็นพลเมืองไม่ว่าจะเป็นด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง การศึกษา การรักษาพยาบาล ฯลฯ ได้เท่าเทียมกับผู้ที่เกิดมาในกลุ่มอำนาจหลัก โดยอาจมีสาเหตุมาจากการอาศัยอยู่ในพื้นที่ห่างไกลความเจริญ การไม่ได้รับสัญชาติไทยแม้จะเกิดในแผ่นดินไทย เป็นต้น การรับรู้เรื่องราวของกลุ่มคนเหล่านี้จะช่วยกระตุ้นเตือนให้เยาวชนในกลุ่มอำนาจหลักเกิดความเห็นอกเห็นใจในสถานภาพทางสังคมของเพื่อนร่วมชาติ และในทางกลับกัน การเสนอภาพของกลุ่มชาติพันธุ์ที่ไม่ใช่กลุ่มอำนาจหลักในสังคมก็จะสามารถช่วยให้พวกเขาารู้สึกว่าพวกเขาเองก็มีตัวตนและได้รับการยอมรับในสังคมของกลุ่มอำนาจหลัก อีกทั้งยังสามารถช่วยให้พวกเขาเกิดความภาคภูมิใจในชาติพันธุ์ของตนเอง อย่างไรก็ตาม การนำเสนอภาพของกลุ่มชาติพันธุ์ให้ถูกต้องตามวัฒนธรรมของกลุ่มเท่านั้นยังไม่เพียงพอ เพราะที่สำคัญยิ่งไปกว่า

นั่นคือ เยาวชนยังต้องการวรรณกรรมที่สร้างพลังให้พวกเขาเห็นความสำคัญของการเรียกร้องความเป็นธรรมในสังคม

วรรณกรรมพัฒนาธรรมเป็นเครื่องมือที่ทรงพลังที่จะช่วยให้เยาวชนในชาติเข้าใจและยอมรับความหลากหลายของเพื่อนร่วมชาติ แต่เป็นที่น่าเสียดายว่าวรรณกรรมเยาวชนไทยที่สามารถเรียกได้ว่าเป็นวรรณกรรมพัฒนาธรรมนั้นยังมีจำนวนน้อยมาก และในจำนวนวรรณกรรมน้อยชนิดที่มีอยู่นั้น ก็ยังไม่สามารถที่จะขับเคลื่อนให้เยาวชนในกลุ่มนอกอำนาจหลักลงมือกระทำการอะไรบางอย่างเพื่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในสังคมของพวกเขา Kohl (1995) กล่าวว่าเรายังต้องการงานเขียนที่สร้างความเปลี่ยนแปลงกับสังคมโดยตัวละครลงมือกระทำเพื่อส่วนรวมเพื่อเรียกร้องความยุติธรรมในสังคม เพราะงานเขียนเหล่านี้สามารถสร้างพลังให้นักอ่านเยาวชนทั่วโลกช่วยกันเปลี่ยนแปลงโลกใบนี้ให้ดีขึ้น ดังนั้นแล้วจึงเป็นเรื่องสำคัญที่ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นนักเขียน นักการศึกษา สำนักพิมพ์ พ่อแม่ผู้ปกครอง หรือแม้แต่ตัวเยาวชนเอง จะต้องไม่มองข้ามความสำคัญของงานเขียนที่จะช่วยสร้างพลังแก่เด็กและเยาวชน ทุก ๆ ฝ่ายต้องช่วยกันเพิ่มปริมาณของวรรณกรรมน้ำดีที่จะช่วยสร้างพลังให้เยาวชนคิดถึงการต่อสู้เพื่อส่วนรวม หากเรามองข้ามความสำคัญของวรรณกรรมที่บอกเล่าเรื่องราวของกลุ่มวัฒนธรรมหลากหลายก็เท่ากับว่าเยาวชนจากกลุ่มวัฒนธรรมที่มีโชคกลุ่มอำนาจหลักก็จะมีกระแสวิกฤตที่สามารถสะท้อนให้พวกเขาเห็นตัวเองและสังคมของพวกเขา เยาวชนจากกลุ่มอำนาจหลักก็จะมีหน้าตาที่จะสามารถมองออกไปเห็นกลุ่มวัฒนธรรมที่หลากหลายนอกเหนือไปจากสังคมของพวกเขาเอง และแน่นอนว่าพวกเขาย่อมจะไม่มีการประท้วงที่จะเปิดทางให้ก้าวออกไปสู่โลกภายนอกที่ซึ่งจะสามารถสร้างสัมพันธภาพกับเพื่อน ๆ ต่างวัฒนธรรมที่พวกเขาได้เห็นและเรียนรู้ผ่านทางหน้าต่าง วรรณกรรมพัฒนาธรรมจึงมีความสำคัญในฐานะที่เป็นทั้งกระจก หน้าต่าง และประตูสำหรับเยาวชนทุกคนจากทุกกลุ่มวัฒนธรรม

เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

ศิริจิต สุนันตะ. (2556). สถานะการโต้แย้งเรื่องพัฒนาธรรมในประเทศไทย. *วารสารภาษาและวัฒนธรรม*, 32(1), 5-30.

ภาษาอังกฤษ

Amazon. (n.d.). Retrieved 22 June, 2021, from <https://www.amazon.com/s?k=>

the+five+chinese+brothers+childrens+book&i=stripbooks-intl-ship&crd=17GVDNXUC8CKG&sprefix=the+five+chi%2Cstripbooks-intl-ship%2C526&ref=nb_sb_ss_fb_1_12.

Amazon. (n.d.). Retrieved 22 June, 2021, from https://www.amazon.com/s?k=ten+little+rabits&crd=1SJ0E3C2LNQQ8&sprefix=ten+little+rabit%2Caps%2C407&ref=nb_sb_noss_2.

Bishop, R. S. (1990). *Mirrors, windows, and sliding glass doors. Perspectives*, 6(3), ix-xi.

Botelho, M. J. & Rudman, M. K. (2009). *Critical multicultural analysis of children's literature: Mirrors, windows, and doors*. New York, NY: Routledge.

Cai, M. (2002). *Multicultural literature for children and young adults*. Westport, CT: Greenwood Press.

Ching, S. (2005). Multicultural children's literature as an instrument of power. *Language Arts*, 83, 128-136.

Cooperative Children's Book Center, School of Education, University of Wisconsin-Madison. (2021). Books by and/or about black, indigenous and people of color (all years). Retrieved from <https://ccbc.education.wisc.edu/literature-resources/ccbc-diversity-statistics/books-by-about-poc-fnn/>.

Dubois, W. E. B. (2007). *The soul of black folks*. Oxford: Oxford University Press.

Foucault, M. (1983). Afterword: The subject and power. In H. L. Dreyfus & P. Rabinow, *Michel Foucault: Beyond structuralism and hermeneutics*. (2nd ed.) (pp. 208-226). Chicago, IL: The University of Chicago Press.

Gilton, D. L. (2007). *Multicultural and ethnic children's literature in the United States*. Lanham, MD: The Scarecrow Press, INC.

Guinier, L & Torres, G. (2002). *The miner's canary: Enlisting race, resisting power*. Cambridge, MA: Harvard University Press.

Henderson, D. L. (2005). Authenticity and accuracy: The continuing debate. In D. L. Henderson & J. P. May (Eds.), *Exploring children and culturally diverse literature for children and adolescents* (pp. 266-276). Boston, MA: Pearson.

Kiefer, B. Z. (2010). *Charlotte Huck's children's literature*. Boston, MA: McGraw-Hill.

Larrick, N. (1965). The all white world of children's books. *Saturday Review*, 1, 63-65.

- Reese, D. (2007). *A teacher reconsiders Virginia Grossman's ten little rabbits. American Indian in children's literature*. Retrieved from <https://americanindiansinchildrensliterature.blogspot.com/2007/07/teacher-reconsiders-virginia-grossmans.html>.
- Saracho, O. N. & Spodek, B. (1983). Preface. In O. N. Saracho & B. Spodek, (Eds.), *Understanding the multicultural experience in early childhood education*. pp. vii-x. Washington, D. C.: National Association for the Education of Young Children.
- Schwarz, A. V. (1977). The five Chinese brothers: Time to retire. *Interracial Books for Children Bulletin*, 8(3), 3–7.
- Shannon, P. (1986). Hidden within the pages: A study of social perspective in young children's favorite books. *The Reading Teacher*, 39(7), 656-663.
- Temple, C., Martinez, M. & Yokata, J. (2015). *Children's books in children's hands: A brief introduction to their literature* (5 th ed.). Upper Saddle River, NJ: Pearson.
- Trites, R. S. (2000). *Disturbing the universe: Power and repression in adolescent literature*. Iowa City, IA: University of Iowa Press.
- We Need Diverse Books™ (WNDB). (n.d.). Retrieved from <https://diversebooks.org/>.
- Wirojchoochut, M. (2020). *Reading power in Thai young adult realistic fiction: Understanding ethnicity, class, and gender* (Unpublished doctoral dissertation). University of Massachusetts Amherst.